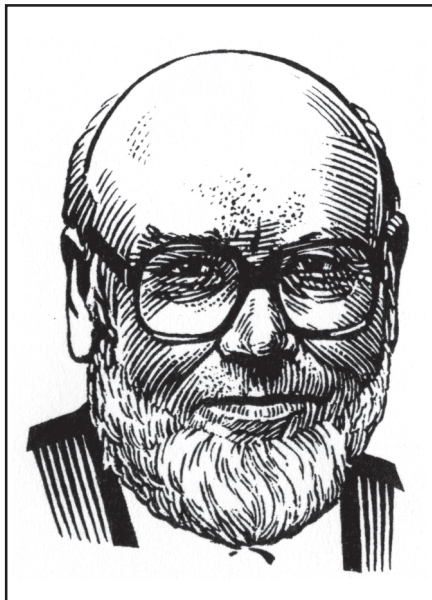

Žvilgsnis į 50-ties metų praeitį

Edvardas Burokas

Tragiškai užsibaigė 1953 metų Vorkutos streikas. Tačiau iškart po jo buvo pradėta ruošti naujam, anot vieno archyvuose rasto čekistų dokumento, "ištaisius klaidas, - pakartoti viską iš naujo". 1954 m. vėl atkurtas pagrindinės organizacijos apjungia Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga, ruošiasi Vorkutoje 1956 m. Vorkutoje surengti streiką ar sukilimą. Pradėtas leisti spausdintinis, konspiracijos sumetimais rusų kalba, laikraštis "Severnoje Sijanie".

Čekistai taip pat ruošėsi palaužti prasidėjusį kalinių nepaklusnumą, kai kur taikydami paklusniesiems lengvatas, o nepaklusniesiems bei įtariamiems antisovietiniams autoritetams - griežtesnes priemones. Čekistai skleidė propagandinę provokaciją, kad kaliniai recidyvistai, skatindami neramumus lageriuose, tai daro su čekistų žinia, turėdami tikslą dar kartą nuleisti kalinių kraują, atitolinti bylų peržiūrėjimą ir visus, neatsižvelgiant į nusikaltimo laipsnį, išlaikyti lageriuose.

Kovotojų izoliacijai buvo įrengtas ypatingojo režimo 62-asis lageris, į kurį buvo suvežti aktyviausi laisvės kovotojai, ypač 1953 m. nuteisti streiko komiteto nariai ir aktyvistai. Visas lageris barakuose gyveno susiskirstęs pagal tautybes. Čekistai tokį susiskirstymą leido, nes manė, kad taip bus lengviau provokuoti, skaldyti bei prireikus sukelti riaušes. Tačiau jie apsi-

riko, nes politiniai kaliniai buvo susipratę, palaikė vienybę, gangreit priėmė tarp nacionalines, tarpusavio bei su administracija elgesio taisykles, kurių griežtai laikėsi.

1955 m. kovo mėn. Povilas Ulozas pagamino detektorinį radijo imtuvą, kuriuo iš "Amerikos balso" sužinojome, kad 1954 m. Jaltos konferencijoje Vakarai 10-čiai metų sovietams išdavė Pabaltijį, Vakarų Baltarusiją ir Vakarų Ukrainą. Lietuviai, pasipiktinę Vakarų išdavyste, nusprendė ta proga rengti pabaltiečių streiką. Streiko ruošimui ir vykdymui buvo sudarytas streiko komitetas: Stasys Ignatavičius - pirmininkas, Jonas Valaitis - koviniai reikalai ir drausmė, Vytautas Vaineikis - spauda, Ignas Uogintas - strategija (S. Ignatavičių išvežus į Starąją Rusiją uždarytą kalėjimą, jis buvo perrinktas pirmininku) ir taktika, Edvardas Burokas - saugumas ir ryšiai su kitais lageriais, Vladas Šiška - ryšiai su kitataučiais, Algis Plepys - ūkiniai ir kiti reikalai.

S. Ignatavičius Mindaugo slapyvardžiu parašė kreipimąsi į visus Vorkutos ir Intos politinius kalinius, kurio leitmotyvas - Vakarai 1945 m. Jaltos konferencijoje mus išdavė. Dešimtmetį po karo nei Tėvynėje, nei lageryje mes kovos nenutraukėme, todėl kreipiamės į lietuvius, latvius, estus, baltarusius ir ukrainiečius kviesdami skelbti visuotinį streiką. Mes sutinkame dirbti nelaisvėje tik savo Tėvynėje arba čia, kaip laisvi žmonės. Visų tautybių kaliniai kviečiami solidarizuotis, nes, būdami laisvi, padėsime vieni kitiems. Streiko pasirengimo instrukciją bei datą buvo numatyta skelbti vėliau. Matant, kad čekistai su kaliniais gali susidroti, nurodoma vengti aukų, streiką nedelsiant nutraukti. Rengiant pabaltiečių streiką buvo prisiminta 1954 m. vokiečių bei kitų užsieniečių streiko, po kurio visi užsieniečiai buvo išvežti į savo šalis, patirtis.

Ne visos šachtos pritarė rengti tik pabaltiečių streiką, todėl, atsižvelgus į apklausas, pritarus ukrainiečiams, rusams ir kitoms tautybėms bei palikus pagrindinį vaidmenį 62-am lageriui, buvo įkurtas visos Vorkutos streiko komitetas. Streiko pradžia paskelbta 1955 m. liepos 19 d.

Buvo išplatinta daugybė spausdintų ir ranka rašytų atsisaukimų, memorandumų bei instrukcijų rusų kalba. Pradėtas iš naujo leisti spausdintas laikraštėlis "Severnoje Sijanie", lietuvių kalba - "Varpas" ir "Protėvių takais". Čekistams suklaidinti buvo sudaryta regimybė, kad visus šiuos leidinius leidžia bei streikams vadovauja laisvi žmonės už lagerių ribų.

Prasidėjus streikui į 62-ąjį lagerį buvo atvežti Pranas Veveriskis, Edvardas Laugalys, Aloyzas Kudukis, Adomas Lukoševičius, vėliau - Povilas Vaičekauskas ir daug kitų mūsų inteligentų. Pranas Veveriskis ir Edvardas Laugalys, siekdami savo svarių žodžių paremti streiką, kreipėsi į streiko komitetą, parašydami sutikimo pradėti leisti "Varpo" laikraštį. Redaktoriumi tapo P. Veveriskis, redakcijos nariais - kiti čia minimi asmenys bei vienas kunigas, regis, Stanislovas Dobrovolskis. 1955 m. liepos mėnesį streikui baigiantis ir keliolikai tūkstančių kalinių išėjusių į laisvę ir apsigyvenusių už zonos, jiems Tadas Kilikevičius pradėjo redaguoti ir leisti spausdintą, moralės ir tautiečių ateities reikalams skirtą, laikraštėlį "Protėvių takais". Abu laikraštėliai leisti iki 62-ojo lagerio išformavimo.

Streiko pasekmės: 47 kaliniai išvežti į Vladimiro uždarytą kalėjimą ir per 300 - į Taišeto lagerius. Vorkutos PDL politinio skyriaus ataskaita apie 1955 m. II pusmečio darbą (A. Šėreno knyga, 260 psl.) liudija: "...iki 1956 m. sausio 1 d. išleisti už zonos ir apgyvendinti 14919 žmonių, palengvintas režimas 12264, paliktas bendras režimas 19210 žm. ... P.S.V-ko pavad. pulk. Popovas".

Po pusantrų metų, 1957 m. V. Vaineikis, V. Korsakas ir radijo siųstuvo konstruktorius H. Kiudelis įkliuvo į KGB voratinklį per provokatorių Kęstučio apygardos partizanų vadą Križostomą Labanauską-Ladygą-Justą ir buvo areštuoti Lietuvoje. K. Labanauską su minima trijule suvedė buvęs jo ryšininkas, buvęs politinis kalinys Vytautas Barauskas. Labanauskui, apie susitikimą informavusiam KGB, pastarasis pavedė palaikyti ryšius su Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos (LLKS) atstovu V. Vaineikiu ir